

WATERSNOOD

Inleiding

In de geschiedenis van Veenendaal wordt 1855 gezien als 'het' rampjaar. In dit jaar heeft een watersnoodramp gezorgd voor veel schade, verwoesting en zelfs voor een aantal verdrinkingen. In Veenendaal kwam het water wel twee meter hoog staan. Tot op de dag van vandaag zijn de sporen terug te vinden die deze ramp heeft achtergelaten.

Doelgroep en organisatie

Het project 'Watersnood 1855' is in opdracht van het Gemeentearchief Veenendaal en Museum Veenendaal ontwikkeld voor groep 7 van het basisonderwijs. Het project bestaat uit drie lessen, de eerste en laatste les zal op school (en/of gedeeltelijk op locatie) door de leerkracht zelf worden uitgevoerd.

De tweede les zal plaatsvinden in het gemeentearchief en in het museum.

Kerdoelen

De volgende kerndoelen sluiten hierbij aan:

- Kerndoel 47 De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing.
- Kerndoel 48 Kinderen leren over de maatregelen die in Nederland genomen worden/werden om bewoning van door water bedreigde gebieden mogelijk te maken. Verdediging tegen het water.
- Kerndoel 51 De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren. Oude atlanten en historische kaarten.
- Kerndoel 56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Beginsituatie

Voor de leerlingen is het belangrijk dat zij weten wat een watersnoodramp inhoudt. Verder is het van belang dat zij weten wat de hoogste plekken in Veenendaal zijn. (De oude kerk in het dorp en de begraafplaats aan de Munnikenweg).

De leerlingen moeten kunnen kaartlezen en kaarten kunnen interpreteren, zodat ze belangrijke verbanden kunnen leggen tijdens het project.

Doelstellingen

Aan het einde van het project zijn de kinderen in staat om te verwoorden wat voor invloed de watersnoodramp van 1855 had op Veenendaal. Zij bekijken de ramp door middel van het lesmateriaal en het bezoek aan het gemeentearchief en het museum vanuit geologisch, economisch, sociaal en historisch oogpunt.

Door het bezoek aan het gemeentearchief én aan het museum leren de leerlingen wat het verschil is tussen een archief en een museum.

Inhoud

Inleiding	2
Les 1 op school	4
Les 2 in het gemeentearchief en het museum	5
Les 3 op school of bij watersnoodmonument	8
<i>Bijlage 1: Achtergrondinformatie over het onderwerp voor de docent</i>	10
<i>Bijlage 2: Introductieverhaal</i>	12
<i>Bijlage 3: Uitleg bij de foto's voor het digibord</i>	13
<i>Bijlage 4: Schrijfpdracht</i>	14
<i>Bijlage 5: Kaartenopdrachten gemeentearchief</i>	15
<i>Bijlage 6: Vragen watersnoodmonument</i>	18
<i>Bijlage 7: Antwoordenblad watersnoodmonument</i>	20
<i>Powerpointpresentatie Webquest voor de leerlingen</i>	<i>digitaal aangeleverd</i>
<i>Powerpointpresentatie Foto's voor het digibord</i>	<i>digitaal aangeleverd</i>

Les 1 Op school

Doel:

Aan het eind van de les weten de leerlingen welke ramp zich heeft voltrokken in Veenendaal in 1855 en hoe deze ramp heeft kunnen plaatsvinden.

Vorbereiding voor de docent:

- Lees goed de achtergrondinformatie over het onderwerp (bijlage 1) door, zodat u de leerlingen voldoende informatie kunt geven over de gebeurtenissen.
- Lees het introductieverhaal (bijlage 2).
- Sla de powerpointpresentatie op de pc's met de webquest voor de leerlingen.
- Sla de powerpointpresentatie op de pc's met de foto's voor het digibord.
- Vermenigvuldig de schrijfofdracht (bijlage 4).
- Lees de informatie over les 2 op pagina 5 en 6: Bezoek aan het Gemeentearchief en Museum Veenendaal.

Duur:

- 20 minuten: de leerkracht introduceert het project.
- 30 minuten: de leerlingen maken de opdrachten naar keuze.
- 10 minuten: bespreken van de opdrachten.
- 10 minuten: voorbereiding op het bezoek aan het Gemeentearchief en Museum Veenendaal.

Benodigde materialen:

- Powerpointpresentatie Webquest voor de leerlingen
- Powerpointpresentatie Foto's voor het digibord
- Bijlage 1: Achtergrondinformatie over het onderwerp voor de docent
- Bijlage 2: Introductieverhaal
- Bijlage 3: Uitleg bij de foto's voor het digibord
- Bijlage 4: Schrijfofdracht

Mogelijke lesopbouw:

Introductie:

- De leerlingen bekijken samen met de leerkracht de foto's over de veenwinning, de watersnoodramp en het watersnoodmonument op het digibord. Hierbij schat de leerkracht de beginsituatie van de leerlingen in en wekt hun interesse voor het onderwerp met behulp van de achtergrondinformatie (bijlage 1) en de uitleg bij de foto's voor het digibord (bijlage 3).
- De leerkracht vertelt het introductieverhaal (bijlage 2) aan de leerlingen, zodat de leerlingen zich kunnen inleven in het onderwerp.
-

Opdrachten:

- De leerkracht introduceert de opdrachten aan de leerlingen.
- Webquest op pc's: de leerlingen maken de webquest in tweetallen. Zij kunnen hun antwoorden typen in Word of schrijven op een papier.
- Schrijfofdracht (bijlage 4): de leerlingen krijgen een papier met een tekst over de watersnoodramp in oud Nederlands. Zij moeten deze tekst 'vertalen' naar het hedendaags Nederlands.
- Bespreken van de opdrachten. De leerlingen voorbereiden op les 2: het groepsbezoek. De leerlingen voorbereiden op het bezoek aan het gemeentearchief en het museum.

Les 2 Bezoek aan het Gemeentearchief en Museum Veenendaal

Doel

De leerlingen maken via het behandelde onderwerp kennis met de materialen uit het archief en met de tentoonstelling van het museum. Door het bezoek aan het gemeentearchief én aan het museum leren de leerlingen wat het verschil is tussen een archief en een museum.

Na het bezoek aan het gemeentearchief en het museum weten de leerlingen hoe je gericht informatie kunt opzoeken door middel van bronnen, teksten en voorwerpen.

Vorbereiding

- Iedere leerling neemt zijn/haar fiets mee naar school.
- Er zijn naast de leerkracht drie extra begeleiders tijdens het bezoek nodig.
- Verdeel de klas in groep 1 en groep 2. Elke groep verdeelt u in drie kleine groepjes.
- Groep 1 en groep 2 hebben elk twee begeleiders nodig om te assisteren in het archief en in het museum. Deze zorgen ook voor begeleiding bij het fietsen van de ene locatie naar de andere locatie.
- Groep 1 gaat vanaf school naar het gemeentearchief. Groep 2 gaat vanaf school naar het museum. Na 40 minuten gaat groep 1 vanaf het gemeentearchief naar het museum en gaat groep 2 vanaf het museum naar het gemeentearchief.
- De leerkracht spreekt met de begeleiders af op welke plek de twee groepen samenkomen na afloop van het bezoek aan de beide locaties.

Groep 1	
0 – 40 min	gemeentearchief
40 – 50 min	fietsen naar museum
50 – 90 min	museum
Groep 2	
0 – 40 min	museum
40 – 50 min	fietsen naar gemeentearchief
50 – 90 min	gemeentearchief

Duur

De les in het archief en het museum duurt in totaal ca. 90 minuten.

Bezoek Gemeentearchief Veenendaal

De receptie in het gemeentehuis wijst u de weg naar het gemeentearchief. Jassen kunnen op de grote kapstok bij de receptie worden opgehangen.

Verloop van het bezoek:

De gemeentearchivaris ontvangt de leerlingen en geeft een korte inleiding in de kluis van het gemeentearchief.

De leerlingen krijgen drie kaartenopdrachten (bijlage 5). Bij iedere opdrachtkaart hoort een bron uit het gemeentearchief, waarin zij informatie kunnen opzoeken aan de hand van de vragen van de kaartenopdracht.

De kaartenopdrachten (bijlage 5):

1. Computeropdracht: een opdracht aan de hand van een animatie op de computer
2. De oude kaart en de nieuwe kaart van Veenendaal: een opdracht rondom de oude kaart van Veenendaal
3. Toen de vloed over het land raasde: een opdracht aan de hand van oude boeken uit de tijd van de watersnoodramp.

Benodigde materialen:

Aanwezig in Gemeentearchief

Elk groepje start bij een opdracht. Na 10 minuten wordt er gewisseld.

Neem na afloop van het bezoek aan het gemeentearchief de antwoordbladen weer mee naar school. Deze kunnen tijdens de afsluitende les (les 3) op school worden gebruikt.

Contactgegevens gemeentearchief

Gert Groenleer
Raadhuisplein 1
3901 GA Veenendaal
0318-538203 gert.groenleer@veenendaal.nl

Bezoek Museum Veenendaal

Het Museum Veenendaal bevindt zich in De Cultuurfabriek. De jassen kunnen opgehangen worden in de garderobe links van de ingang van de Cultuurfabriek.

Verloop van het bezoek:

Een museummedewerker ontvangt de leerlingen en geeft een introductie over het museum en het onderwerp. De leerlingen doorlopen een opdrachtenparcours in drie groepjes.

Benodigde materialen:

Aanwezig in het museum.

De expositie in het museum wordt regelmatig gewisseld. Wanneer dat het geval is moeten de opdrachten in het museum aangepast worden. Dat is de reden dat u deze opdrachten niet als bijlage aantreft in deze docentenhandleiding.

Contactgegevens museum Veenendaal:

Kees Stipplein 76
3901 TP Veenendaal 0318-550010
info@viseum-veenendaal.nl

Les 3 Op school en/of bij Watersnoodmonument

Doel:

Door de twee onderdelen van deze les worden de leerlingen gestimuleerd om zich in te leven in situaties en vorm te geven aan hun beleving ervan. De leerlingen weten dat er een monument bestaat voor de slachtoffers van de watersnoodramp en ontdekken hoe hoog het water heeft gestaan. Via de tekenopdracht ontdekken de leerlingen dat iedereen 'verknocht' kan zijn aan bepaalde voorwerpen.

Lesopbouw:

Deze les bestaat uit twee onderdelen. Het is aan de leerkracht of beide onderdelen of naar keuze één van de onderdelen uitgevoerd wordt.

Onderdeel 1: Het Watersnoodmonument.

Onderdeel 2: Teken: Wat neem je mee als je vlucht?

Onderdeel 1: Het Watersnoodmonument

Vorbereiding

Print antwoordenbladen (bijlage 8) uit.

Benodigde materialen

Powerpointpresentatie Foto's voor het digibord

Bijlage 7: Les Watersnoodmonument (met antwoorden bij de opdrachten)

Bijlage 8: Antwoordenblad

Lesopbouw:

Bezoek met uw leerlingen het monument en voer ter plekke het onderdeel uit met behulp van bijlage 7 en 8. Het monument bevindt zich in het Stationspark, aan het einde van de Stationssingel, tegen de Kerkewijk aan.

Dit onderdeel kunt u ook geheel op school uitvoeren. Foto's van het watersnoodmonument zijn onderdeel van de powerpointpresentatie Foto's voor het digibord.

Onderdeel 2: Teken: Wat neem je mee als je vlucht?

Benodigde materialen:

Tekenpapier

Potloden en kleurpotloden

Lievelingsvoorwerp

Lesopbouw:

Veel mensen moesten plotseling uit hun huizen vluchten. Ze konden bijna niets meenemen. Je denkt natuurlijk het eerste aan eten, drinken en kleding. Het leven van mensen en dieren is voor iedereen het belangrijkste. Wat is daarna echt onvervangbaar? Ben je wel eens iets kwijtgeraakt waaraan je erg gehecht was?

U bespreekt het bovenstaande en vraagt de leerlingen binnen een minuut drie lievelingsvoorwerpen op te schrijven. Eén van die voorwerpen nemen de leerlingen de volgende dag mee naar school.

Vervolgens gaan de leerlingen als volgt aan de slag:

Schetsen:

Je zet of legt je voorwerp zo neer dat het goed te zien is.

Eventueel leg je er een wit papier onder of achter.

Je schetst met een potlood in dunne lijntjes de hoofdvorm.

Pas op voor gummen, dat maakt het papier vet en ruw.

Als de schets klaar is ga je nog steeds met hetzelfde potlood zachtjes de donkerste schaduwen aangeven en daarna de lichtere schaduwen.

Let ook op de schaduwen die het voorwerp op de ondergrond achterlaat.

Kleuren en afwerken:

Nu geef je met kleurpotlood de kleuren aan.

Vaak krijg je diepere kleuren als je dunne kleurlagen over elkaar 'krast'.

Voor de schaduwen, de donkerste stukken, kun je het beste eerst een donkere kleur gebruiken en daarna de echte kleur er overheen zetten.

Aan het eind geef je met een potlood wat lijntjes en details aan.

Het is niet nodig alles precies te omlijnen.

Je kunt ook de omgeving een kleur geven: kies een kleur die je mooi vindt en die past bij het voorwerp.

Let daarbij ook weer op de schaduwen, die je eerst met donkere kleuren aangeeft.

Presenteren:

De leerlingen kunnen hun tekening samen met de voorwerpen tentoonstellen.

Bijlage 1 Achtergrondinformatie voor de docent.

Voorgeschiedenis

Zoals veel plaatsen in Nederland heeft Veenendaal problemen gekend met het water. Overstromingen waren geen uitzondering. Daaraan was vooral debet de combinatie van een gebrekkige waterafvoer, overstromingen door de toenmalige Zuiderzee en een onbetrouwbare Rijndijk tussen de Grebbeberg en Wageningen. Ook de turfwinning veroorzaakte het onder water staan van grond. Grote dijkdoorbraken en bijbehorende overstromingen hebben plaatsgevonden in 1595, 1602, 1643, 1651, 1682, 1711 en voor het laatst in 1855.

Turfwinning

Veengrond ontstaat door het afsterven van waterplanten. Elk seizoen sterven waterplanten af en zinken naar de bodem van een plas. Doordat ze onder water terechtkomen, verrotten ze niet helemaal. Er blijft een dikke smurrie over die na verloop van tijd, soms wel honderden jaren, een dikke laag vormt. Als deze dikke laag boven de grondwaterspiegel uitkomt noemen we dit soort veen 'hoogveen'. Als deze laag onder de waterspiegel blijft dan noemen we dit soort veen 'laagveen'. Rond Veenendaal was vooral sprake van hoogveen.

Als veen maar lang genoeg en ongestoord in de bodem blijft liggen, gaat het inkolen. De kleur gaat van lichtbruin naar donkerbruin en zwart: veen wordt bruinkool en daarna steenkool.

Veen is een grondsoort die verwerkt werd tot turf. Wanneer veen wordt uitgebaggerd en gedroogd, ontstaat er turf. Turf werd vroeger als brandstof gebruikt, zowel voor verwarming als voor kookdoeleinden.

De winning van turf gemaakt uit hoogveen is vrij eenvoudig. Eerst wordt de bovenlaag verwijderd, deze bovenlaag bestaat vaak uit heideachtige planten. De sompige veenmassa moet helemaal waterdicht zijn. De ontwatering van het veen gebeurt door middel van kleine kanaaltjes. Dus het overtollige water werd afgevoerd naar een groot kanaal. De hoogveenlaag werd afgestoken in kant en klare turfjes die daarna geruime tijd moesten drogen op daarvoor gemaakte stapels. Hoogveen is van veel mindere kwaliteit dan laagveen en het heeft een vrij korte brandduur.

1855

Vanaf de achttiende eeuw kregen de rivieren steeds meer te maken met wateroverlast. In de winters vrozen de rivieren vaak dicht. Als de lente begon, brak het ijs en vormde het grote ijssdammen. Het smeltwater vanuit Duitsland kon dan niet verder stromen en zorgde voor hoge waterstanden. Alle pogingen tot een betere waterlozing noch de verzwaren van de Grebbedijk konden verhinderen dat Veenendaal op 5 maart 1855 werd getroffen door de grootste overstroming uit zijn geschiedenis.

Bijna zeven weken lang stonden grote delen van de Gelderse Vallei onder water.

De ravage was enorm, slechts de Markt en enkele hooggelegen delen rond de Nieuwe Molen bleven droog. Ruim 400 inwoners van Veenendaal verbleven daarom een paar dagen en nachten in de Oude Kerk op de Markt.

Met steun van de ingestelde 'Commissie voor de noodlijdenden door den watersnood te Veenendaal' werden 478 getroffen opgevangen in de Utrechtse Geertekerk. Hier werden slaapplekken ingericht en een dagindeling voor de vluchtelingen gemaakt. Inwoners van Utrecht mochten op vertoon van een 'bewijs van toegang' vanachter een hekje gratis naar de vluchtelingen kijken. Half april konden de Veenendalers weer terug naar hun woonplaats.

In Veenendaal zijn door de watersnoodramp elf mensen verdronken. Hieronder zes leden van de familie Van Wijk die op 8 maart probeerden met een aak naar het droog gebleven Amerongen te komen. De aak sloeg ter hoogte van de Stationsingel om en vijf kinderen van het gezin en de opa

verdronken. De overige inzittenden van de aak, de schippers, de vader, de moeder en de drie andere kinderen van het gezin werden gered en naar de Oude Kerk op de markt gebracht. De namen van de omgekomen gezinsleden zijn te lezen op het watersnoodmonument in het Stationspark.

De traumatische ervaring met deze overstroming werkte nog lang door. Veenendalers die in 1855 werden geboren, werden aangeduid als 'van het water'. Maar ook als: geboren 'voor het water' of 'na het water'.

Toen in 1953 in Zeeland de dijken doorbraken, stonden de Veenendalers direct klaar om de slachtoffers op te vangen. Zij wisten uit eigen overlevering hoe een overstroming ingreep in het dagelijks bestaan.

Bronnen:

Evert G. Davelaar en Annette E. van der Hulst *Veenendaalse inslag : de historische lijn in het Museum Veenendaal* (Veenendaal, 2013)

Rik Valkenburg *Toen de vloed over het land raasde : verhalen, tekeningen, foto's, impressies en dokumentatie over de Watersnood van 1855, Veenendaal en omstreken* (Ede, 1995)

Geschiedenis van Veenendaal onder redactie van A.C. van Grootheest en R. Bisschop (Veenendaal, 2000)

Gemeentearchief Veenendaal

Collectie Utrecht van Landschap Erfgoed Utrecht

Bijlage 2 Introductieverhaal

Bam, Bam! Wat is dat? Wat.....Bam! Bam! Kees ligt met zijn hoofd onder de dekens. Wat is dat voor geluid? Het lijkt wel of hij droomt. Hij zit opeens recht overeind in bed. Wat waren dat voor geluiden? Hij springt uit bed en rent naar de slaapkamer van zijn vader en moeder. Hij kijkt naar het bed, maar dat is leeg. Hij loopt vliegensvlug de trap af. 'Papa', 'Papa'! Zijn moeder komt aangerend. 'Mama, wat waren dat voor geluiden?' Jongen kom gauw, trek een paar warme kleren aan. Kees vraagt nog een keer.....'wat waren dat voor geluiden mam?' Maar zijn moeder zegt alleen nog maar: opschieten Kees! Hij rent naar boven en trekt een trui over zijn pyjama aan. Als hij beneden komt, ziet hij zijn vader staan. 'Papa' Wat is er aan de hand, wat voor geluiden waren dat? Er komt een rampspoed aan jongen. Een rampspoed? Ja, vanaf de Wageningse Berg zijn er kanonschoten afgevuurd om ons te waarschuwen voor het water. Nu snap ik er al veel meer van! De dijk is doorgebroken, omdat het ijs is gaan kruien. Er is een gat in de dijk gekomen en het water kwam er doorheen. Het water oefent veel druk uit op de dijk, daarom is de Grebbedijk doorgebroken. Nu komt het water er aan en moeten we proberen om een droge plek op te zoeken!

Bijlage 3 Uitleg bij de foto's voor het digibord

Foto 1:

Veenstekerij in de omgeving van Veenendaal, ansichtkaart, omstreeks 1900. *Collectie Museum Veenendaal.*

Foto 2:

De laatste veenstekers (een Veenendaalse familie) werden in 1918 in de Bennekomse Meent gesignaleerd. Deze foto werd afgedrukt in het populaire weekblad 'De Prins'. *Collectie Erven Van Ruiswijk, Veenendaal.*

Foto 3:

Turfboeren steken met een afschrijfapparaat een rechthoekig lijnenpatroon in de turf, omstreeks 1910. *Collectie Museum Veenendaal*

Foto 4:

Turfgereedschap, hout en ijzer, omstreeks 1910. *Collectie Museum Veenendaal.*

Foto 5:

De overstroming van Veenendaal, 1855. Aquarel door de Veenendaalse schoolmeester H.J. Lit. *Collectie Utrechts Archief.*

Foto 6:

Gevelsteen van het huis dat stond aan de Prins Bernhardlaan schuin tegenover de Julianakerk. Op de foto is te zien dat deze steen is aangebracht op de hoogte (1.80 meter) van het water op 10 maart 1855. Deze hoogtsteen bevindt zich nu in het museum. *Collectie Museum Veenendaal.*

Foto 7:

De Oude Kerk aan de Markt. *Collectie Gemeentearchief Veenendaal*

Foto 8:

De Markt met op de achtergrond de Oude Kerk, omstreeks 1900. *Collectie Gemeentearchief Veenendaal*

Foto 9:

Het bovenste deel van de Markt met in het midden de Oude Kerk. Rechts één van de pastorieën en ervoor de Wilhelminaboom, omstreeks 1900. Uiterst links de ingang van de stalhouderij behorende bij hotel De Korenbeurs. *Collectie Gemeentearchief Veenendaal*

Foto 10:

Het interieur van de Oude Kerk aan de Markt, omstreeks 1920. *Collectie Gemeentearchief Veenendaal*

Foto 11:

Opvang van Veenendalers in de St. Geertekerk, 1855. W.C. Dijk, olieverf op doek.

Foto 12 t/m 17:

Het watersnoodmonument in Veenendaal.

Bijlage 4 Schrijfo opdracht

In het jaar van de watersnoodramp 1855 schreef de burgemeester van Veenendaal hierover. Zoals je merkt was het Nederlands toen anders.

De overstroming der gemeente veroorzaakt door den doorbraak der **G**rebbedijk, welke doorbraak op Maandag 5 maart des namiddags omstreeks vyf ure plaats greep en waarop het lagere gedeelte van het dorp, zijnde de buurt het **B**enedeneind, reeds des avonds omstreeks negen uren werd geïnunderd en welker bewoners, hoewel tijdig genoeg gewaarschuwd, echter met het grootste gedeelte hunner have niet konden vlugten, aangezien het ijs en het binnenwater het vervoer met schuiten belette en zij dus met hunne geladen schuiten moesten wachten tot er meerdere water kwam, maar hierin voor het meerendeel zijn verhinderd door het met den vloed meekomend ijs.

Schrijf het verslag in je eigen woorden over. Woorden die je niet kent, zoek je op in het woordenboek. Let goed op woorden die wij tegenwoordig anders schrijven.

Bijlage 5 Kaartenopdracht 1 Gemeentearchief

Aan de hand van het boek: 'Toen de vloed over het land raasde'.

1. Bekijk de kaart en zoek Veenendaal. Welke bekende plaatsen liggen er vlakbij?

.....
.....
.....

2. Wat betekent de grijze vlek over Veenendaal?

.....
.....

3. Hoe kan het dat Veenendaal en Renswoude wel in die grijze vlek liggen en plaatsen als Amerongen en Rhenen niet?

.....
.....

4. Waar zou het water vandaan komen waardoor het land overstroomt?

.....
.....

5. Veel mensen werden door hulpverleners naar de Geertekerk in Utrecht gebracht. Daar bleven ze tot het weer mogelijk was om naar huis te gaan. Wat zou jij doen als je in Veenendaal woonde in die tijd? Naar welke plaats zou jij gaan?

.....
.....

Kaartenopdracht 2 Gemeentearchief

Aan de hand van: 'De oude kaart van Veenendaal en de hedendaagse kaart van Veenendaal'.

Op deze kaart zie je verschillende wegen staan van Veenendaal. Deze wegen zijn niet zoals nu van stenen, maar van water. Je kon toen dus alleen op die wegen komen met de boot. Alle lege plekken op de kaart waren weilanden of een bos.

Bekijk de kaart van Veenendaal van vroeger en de kaart van Veenendaal nu.

- Wat is het verschil?

.....
.....

- Wat is hetzelfde?

.....
.....

- Wat betekenen de zwarte vlekjes/stipjes op de kaart?

.....
.....

Zoek op de kaart van Veenendaal nu waar jouw school staat

- Waar zou die in op deze kaart hebben gestaan? Teken het op de onderstaande kaart

Kaartenopdracht 3 Gemeentearchief

Aan de hand van: de computer

Controleer of het filmpje is teruggezet naar het begin!

Je krijgt nu een kort filmpje te zien waarop ze hebben geprobeerd na te maken hoe de overstroming is gegaan. Klik op de play knop.

Zoek eerst Veenendaal op het kaartje

1. Linksboven zie je hoeveel uur het water erover deed om over het land te komen. Binnen hoeveel uur was het water in Veenendaal?

.....

2. In Veenendaal zie je twee plekjes waar geen water staat. De ene is bij de begraafplaats aan de Munnikenweg. De tweede is in het centrum (het dorp) van Veenendaal. Waar in het dorp zou dat kunnen zijn?

.....

3. Hoe hoog stond het water in Veenendaal?

.....

4. Noem nog 4 plaatsen in de omgeving die onder water stonden.

.....

.....

.....

Ben je klaar zet het filmpje dan weer terug bij het begin voor het volgende groepje.

Bijlage 6 Vragen bij het Watersnoodmonument

1. Je staat hier voor een monument. Een monument is iets wat je laat terugdenken aan iets wat vroeger gebeurd is. Wat zou er gebeurd zijn?
Het is een gedenkteken aan de watersnoodramp in 1855.
2. Hoe hoog denk je dat het water gestaan heeft?
Drie meter. Net zo hoog als het monument.
3. Wat betekenen de namen op het monument?
Dat zijn de mensen die zijn omgekomen bij de watersnoodramp.
4. Hoe komt het dat de mensen zijn overleden op 8 maart, drie dagen na het stijgen van het water?
Door een bootje dat met een heel gezin is omgeslagen.

Verhaal watersnood

In 1855 was er een gezin dat in Veenendaal woonde. Het gezin bestond uit een vader, een moeder en 8 kinderen. Ze woonden in een boerderijtje op de plek waar nu de Zandstraat is en waar nu een fietsenwinkel staat.

Op een zondag 5 maart 1855 brak de dijk door en liep Veenendaal onder water. Precies op dat moment was opa ook op bezoek bij de familie. Oma was thuis gebleven in Amerongen waar ze woonden.

Het water stond nu al 3 dagen erg hoog. Opa kon niet terug naar huis door al het water. Daarom bedacht vader een plan. Hij ging op zoek naar een schipper met een boot om zijn vrouw, kinderen en schoonvader naar Amerongen te brengen. Terug naar oma. Daar was het namelijk niet overstromd omdat het veel hoger ligt.

Uiteindelijk vond vader twee schippers met een oud gammel bootje, die hen wel naar Amerongen wilde varen.

Met het gammele bootje en 13 personen gingen ze op weg. Ze namen ook veel dekens mee want de wind waaide hard en het water was ijskoud. Het begon alleen steeds harder te waaien en de golven werden steeds hoger. Er sloeg zelfs water in de boot. Iedereen werd nat en koud. Tot uiteindelijk een hele hoge golf ervoor zorgde dat de boot omsloeg en iedereen in het water belandde.

Dat gebeurde precies op de plek waar wij nu staan en waar dit monument is neergezet.

Later zijn er nog een aantal boerenknechten omgekomen in Veenendaal toen ze probeerden de koeien naar een ander weiland te brengen.

*Lijst van Veenendaalse overledenen als gevolg van de Watersnoodramp 1855
Naar datum van ongeval en alfabetisch gesteld, zou dan de volgende volgorde ontstaan:*

8 maart 1855

Cornelis van Wijk 13 jaar

Geertrui van Wijk 17 jaar

Gerritje van Wijk 4 jaar

Hendrikje van Wijk 11 jaar

Jacob van Wijk 17 maanden

Cornelis Janssen (70 jaar)

21 maart 1855:

Roelof van Hal 54 jaar

Hendrik van den Heuvel 50 jaar

Cornelis van der Meijden 48 jaar

Cornelis van der Meijden 14 jaar

Jacob van der Meijden 16 jaar

5. Schrijf de naam op van het jongste slachtoffer die is overleden op 8 maart en van het oudste slachtoffer die is overleden op 8 maart.

Jakob van Wijk. (17 maanden)

Cornelis Janssen. (70 jaar)

6. Er zijn ook mensen die zijn overleden op een andere datum, hoe komt het dat niet alle mensen op dezelfde datum zijn overleden?
Zij wilden de koeien naar een droogweiland brengen maar moesten eerst door een sloot. Die sloot was erg diep, waardoor de boerenknechten verdronken.

7. Er woonden in die tijd nog meer mensen in Veenendaal dan alleen die families, hoe zou het komen dat die niet overleden zijn door het water?
Een groot aantal mensen verborg zich op de zolder van hun huis. Maar ook zijn er veel mensen gevlucht en met boten geëvacueerd naar de Geertekerk in Utrecht. Daar hadden ze strenge regels, ze werkten en kregen daar ook gewoon school. Ze verkochten zelfs kaartjes aan de mensen in Utrecht om naar de slachtoffers te komen kijken. Vandaar de naam ramptoeristen.

8. Bovenaan het monument staat een bootje? Waarvoor zou dit op het monument staan?
Dat is het wapen van Veenendaal.

9. Het wapen van Veenendaal is een bootje. Niet vanwege de watersnoodramp, maar juist vanwege iets anders waar Veenendaal bekend om staat en waar bootjes voor gebruikt werden. Wat is dat?
Turfsteken. Veenendaal heeft heel veel veengronden. Veen is een soort klei. Vroeger groeven de mensen die klei op en lieten ze dat drogen. Die gedroogde klei noemden ze turf. Turf werd gebruikt om de kachels te stoken.

Bijlage 7 Antwoordenblad Watersnoodmonument

1. Je staat hier voor een monument. Een monument is iets wat je laat terugdenken aan iets wat vroeger gebeurd is. Wat zou er gebeurd zijn?

.....
.....

2. Hoe hoog denk je dat het water gestaan heeft?

.....
.....

3. Wat betekenen de namen op het monument?

.....
.....

4. Hoe komt het dat de mensen zijn overleden op 8 maart, drie dagen na het stijgen van het water?

.....
.....

5. Schrijf de naam op van het jongste slachtoffer die is overleden op 8 maart en van het oudste slachtoffer die is overleden op 8 maart.

.....
.....

6. Er zijn ook mensen die zijn overleden op een andere datum, hoe komt het dat niet alle mensen op dezelfde datum zijn overleden?

.....
.....
.....

7. Er woonden in die tijd nog meer mensen in Veenendaal dan alleen die families, hoe zou het komen dat die niet overleden zijn door het water?

.....
.....
.....

8. Bovenaan het monument staat een bootje? Waarvoor zou dit op het monument staan?

.....
.....

9. Het wapen van Veenendaal is een bootje. Niet vanwege de watersnoodramp, maar juist vanwege iets anders waar Veenendaal bekend om staat en waar bootjes voor gebruikt werden. Wat is dat?

.....
.....
.....

